

Гладищук Я.А.

магістрант,

Науковий керівник: Супрунова І.В.

кандидат економічних наук, доцент,

Державний університет «Житомирська політехніка»

СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ БІДНОСТІ ДЛЯ ЦІЛЕЙ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Сьогодні поняття «бідність» досить широко вживається, водночас, у науковій літературі не сформовано його загальноприйнятого визначення й не визначено загальний підхід щодо її дослідження. Наявність різних підходів до розуміння даного поняття зумовлена перш за все тим, що саме явище бідності вивчають з різних аспектів, кожен з яких розглядає свої окремі передумови виникнення бідності, що викликає багатоаспектні варіації пропозиції вирішення даної проблеми.

Бідність – це багатогранне соціально-економічне явище, воно притаманне будь-якій країні світу незалежно від рівня її економічного добробуту. Існує велика кількість теорій та класифікацій цього поняття, але це говорить про високий рівень невизначеності у підходах до означення його сутності.

В широкому розумінні бідність – це стан невідповідності між досягнутим масовим (середнім) рівнем задоволення потреб і можливостями окремих груп та шарів населення. Але водночас бідність пов'язана і з нерозвиненістю самих потреб, прагненням задовольнити матеріальні потреби на шкоду духовним та соціальним, руйнацією (розривом) соціальних зв'язків. Це призводить не лише до низького матеріального забезпечення певних сукупностей населення, а й до специфічної системи їх цінностей та пріоритетів, до формування особливого соціального світу і особливої культури – так званої субкультури бідності, способу життя, що дисонує із загальноприйнятим у суспільстві. Отже, бідність – це не лише матеріальна нестача.

Бідність – суспільна проблема, яка вимагає практичних дій щодо її зменшення, потребує об'єктивної та всебічної наукової оцінки поширення бідності українському суспільстві з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування для розробки ефективних програм соціальної допомоги й упорядкування несправедливої диференціації доходів населення.

Однозначного, науково-обґрунтованого визначення бідності, загальноприйнятого для всіх країн і народів немає. Звідси – широкий спектр запропонованих підходів. Бідність як соціологічне поняття виражає не лише недостатність економічних ресурсів для забезпечення певного стандарту життєдіяльності, але й особливий стиль життя, що передаються з покоління в покоління.

Бідність стосується різноманітних аспектів життя населення. Сучасна соціально-економічна теорія трактує бідність як багатоаспектне явище, запропоновано класифікувати основні форми бідності (рис. 1) за наступними ознаками:

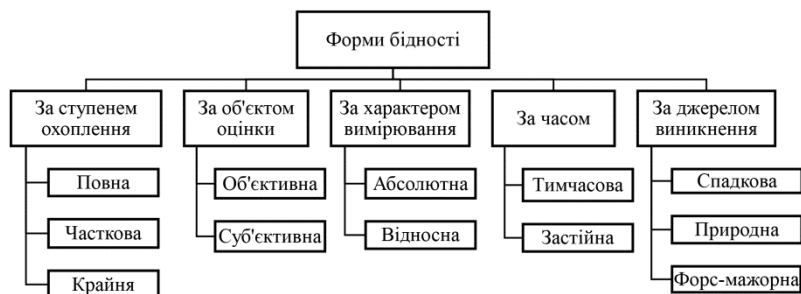

Рис. 1. Класифікація бідності для цілей державного управління

Джерело: розроблено автором

За ступенем охоплення визначено повну, часткову та крайню бідність. Під повною бідністю розуміється відсутність мінімальних засобів, необхідних для життя, часткова бідність передбачає певну кількість засобів для життя, але значно нижчу за середньостатистичний рівень у певному суспільстві, крайня бідність виникає при наявності лише деяких необхідних засобів для життя.

За об'єктом оцінки розглянуто об'єктивну та суб'єктивну бідність. Об'єктивна бідність визначається суспільно-прийнятими в країні критеріями доходу та доступу до тих чи інших матеріальних і духовних благ. Це може бути можливість дати дітям освіту, набути професійної підготовки, якісно лікуватися, мати житло, що відповідає прийнятим стандартам. Суб'єктивну бідність розуміють як таку, що визначається за самооцінкою, тобто людина тоді є бідною, коли вона саме так себе ідентифікує. У світовій практиці виокремились дві основні концепції визначення поняття бідності, їх виділено за характером вимірювання. Абсолютна бідність прив'язана до прийнятої в країні межі бідності, а відносна – за майновим розшаруванням населення.

Відповідно до часової класифікації, існує застійна та тимчасова бідність. Тимчасова бідність є результатом суцільного падіння рівня добробуту, істотного майнового розшарування і зубожіння окремих домогосподарств, сезонних коливань цін тощо у тимчасовому розрізі. Застійна ж бідність призводить до більш тяжких наслідків і є результатом одночасної дії комплексу факторів.

Окрім цього, виділено типологію бідності за джерелом виникнення. Вона може бути спадковою, тобто від бідних батьків виходять бідні діти без можливості покращити своє матеріальне та соціальне положення за відсутності початкового капіталу та страхової подушки. Природна бідність з'являється в результаті неякісного ведення бізнесу, людської діяльності, яка спричиняє зниження доходів та моральне падіння внаслідок характеру людини, її навичок і здібностей. В дану категорію входить також форс-мажорна бідність, яка виникає внаслідок непередбачуваних обставин, стихійного лиха, банкрутства, примусової міграції та ін., що призводить до різкого зниження якості життя з багатьох аспектів.

Структуризація та класифікація бідності є різноманітною. Окрім наведених форм бідності виділяють також стійку і плаваючу форми бідності. Стійка форма бідності відображає певне «замкнене коло»: низький рівень матеріального забезпечення призводить до погіршення стану здоров'я, відсутності можливості підвищення кваліфікації або ж її зниження через нестачу в ресурсах до її вивчення, що, врешті решт, призводить до деградації людини. Бідні батьки відтворюють потенційно бідних дітей, що визначається вже їх здоров'ям, освітою, суспільним станом. Друга форма, зустрічається рідше. Вона пов'язана з тим, що бідні, намагаються, вистрибнути із замкнутого кола адаптуватись до нових умов, відстоюють право на краще життя. Для такого стрибка потрібні не лише суб'єктивні, але і об'єктивні умови, що створюються суспільством.

Існує також підхід до визначення видів бідності з огляду на джерела надходження коштів та способу їх витрачання. Згідно даного підходу виділяють такі три види бідності: «паразитичну», «пасивну» та «активну». Під «паразитичною» бідністю автор розуміє стан, при якому індивід, сім'я або група мають вкрай низькі доходи, як правило, нерегулярні. При цьому, основна частина цих доходів надається їм іншими людьми. Частіше – це крайня форма бідності, але коли мова йде про використання чужих ресурсів, проявляється саме «паразитична» бідність, яка дозволяє говорити про особливу субкультуру цілої групи населення. Зазвичай до даної групи населення входять безхатченки, люди роменської національності, діти з неблагополучних сімей і навіть окремі люди з інвалідністю.

«Пасивна» бідність має інший характер щодо використання ресурсів. Люди, що входять до даного типу, зумисно кількісно обмежують себе в ресурсах для життєзабезпечення по причині нестачі джерел для вказаного ресурсного забезпечення. Окрім цього, причинами обмеження ресурсів можуть стати й зовнішні чинники, на які людина не може вплинути: інвалідність мешкання на території, що відноситься до економічно депресивних районів, або території, що перенесла природні, техногенні і соціальні катаклізми.

Третьою формою є «активна» бідність, яка базується на використанні в основному, власних ресурсів. Для цієї групи населення характерна сукупність дій, що дозволяють розширити кількість обмежених ресурсів. В даному випадку, існує можливість подолати стан бідності. Індивіди та сім'ї такого типу, незважаючи на обмежені ресурси, прагнуть до підвищення свого добробуту, рівня та якості життя.

Таким чином, бідність як соціально-економічне явище тісно пов'язана як із рівнем економічного розвитку, так і з нерівністю в доступі до матеріальних і нематеріальних благ. Це означає, що, по-перше, бідність існуватиме завжди, змінюється тільки форма її прояву; по-друге, вона відносна в часі та просторі. Кожна країна в конкретний історичний період використовує своє розуміння бідності.

Бідність притаманна будь-якій країні світу і може вразити практично будь-кого. Вірогідність переходу до категорії бідних людей залежить від способу життя, а також уміння за тих чи інших обставин використати наявний суспільний статус, освіту, навички та інше.

Саме тому важливо приділяти особливу увагу вивченню питань бідності не лише в загальному вигляді, але також із врахуванням національних особливостей певної країни або групи країн, які виступають об'єктом дослідження. При нехтуванні типології бідності з національної приналежності є можливими хибні припущення та висновки в будь-якому аспекті дослідження даного явища.